

תוכן עניינים

1	מבוא	1
2	שכר המינימום	2
2	רקע היסטורי	2
4	שכר המינימום : הדיון הכלכלי	4
7	מחקרם של ניומארק וואסצ'ר	7
8	ניתוח שכר המינימום לאור תיאוריות של צדק חברתי וכלכלי	8
8	תיאוריית "הצדק כהוגנות" של ג'ון רולס	8
12	גישת היכולות של אמרטיה סן	12
15	הפילוסופיה הליברטריאנית של רוברט נוזיק	15
17	הפילוסופיה התועלתנית	17
19	היתרונות והחסרונות של התיאוריות השונות ושל הפתרונות הקיימים	19
24	מערכות שכר מינימום ברחבי העולם	24
25	מנגנונים לקביעת שכר המינימום	25
25	משטרי שכר מינימום המערבים גוף של מומחים	25
26	שכר מינימום הנקבע על ידי הממשלה	26
26	גישות נוסחתיות	26
26	התמקחות קולקטיבית	26
27	סיכום	27
28	רשימת מקורות	28

1. מבוא

שכר המינימום הוא צעד מדיניות אשר נראה לנו כיום כמובן מאליו. עם זאת, קיים דיון סוער ומתמשך אודותיו בספרות הכלכלית-מחקרית-אמפירית ובספרות המחשבה המדינית כאחד. ניתן לחקור את שכר המינימום מנקודת מבט אמפירית, הבודקת את ההשלכות וההשפעות שיש ליישמו בפועל על הכלכלה והחברה. מאידך, ניתן לבחון אותו מבחינה אתית ומוסרית, לאור תיאוריות של צדק חברתי. עבודה זו מתכוונת לנקוט בדרך השנייה; אולם כפי שאנו נראה במהלכה, הדבר איננו כל כך פשוט, ושני התחומים- הפילוסופי והאמפירי- קשורים ביניהם בקשר חזק.

מטרתה של עבודה זו, היא בחינה של סוגיית שכר המינימום לאור תיאוריות עכשוויות של צדק כלכלי וחברתי.

שאלת המחקר של העבודה היא: האם תיאוריות עכשוויות של צדק כלכלי וחברתי מצדיקים את התערבות המדינה בסוגיית שכר המינימום?

שיטת המחקר בעבודה תהיה ניתוח תוכן איכותי. במהלך העבודה נסקור את כתביהם של חוקרים שחקרו לעומק את הגישות הפילוסופיות שאנו נציג בה; וכמו כן, ניישם את התיאוריות על שכר המינימום, נשווה וננסה להכריע ביניהן.

הפרק הבא בעבודה יציג סקירה כללית של נושא שכר המינימום. נקדיש בו מקום מיוחד לדיון המתלהט אודות השפעותיה והשלכותיה של מדיניות שכר מינימום.

הפרק השלישי ינתח כמה תיאוריות פוליטיות וחברתיות נבחרות, ויישם אותן על סוגיית שכר המינימום, בכדי לראות מהן עמדותיהן בסוגיה. התיאוריות שייבחנו בעבודה הן: תיאוריית הצדק כהוגנות של ג'ון רולס; גישת היכולות של אמרטיה סן; הפילוסופיה הליברטריאנית של רוברט נוזיק; והתועלתנות.

הפרק הרביעי יציג את היתרונות והחסרונות של ההצעות שיש לתיאוריות השונות להציע. אנו נערוך השוואה ביניהן על מנת לבדוק מהם צעדי המדיניות המועדפים. כמו כן, אנחנו נבחן בפרק כמה מהפתרונות הנוגעים לשכר המינימום המקובלים בעולם, את היתרונות והחסרונות שלהם, ונדון בעמדה של הגישות הפילוסופיות השונות לגביהם.

הפרק החמישי הוא פרק הסיכום של העבודה.

2. שכר המינימום

שכר המינימום הוא כלי שנחקק בתור מדיניות של הגנה חברתית, המבוססת על ההשקפה שבנסיבות מסוימות, השוק החופשי נכשל להפיק את התוצאות הרצויות במונחים של צדק חברתי וכלכלי.

רקע היסטורי

משכורות מינימום התפתחו לראשונה בניו-זילנד ובאוסטרליה לקראת סוף המאה ה-19, עם החוק הניו-זילנדי לפיוס ובוררות נ-1894 וחקיקת לוחות השכר שהתקבלה על ידי המדינה אוסטרלית ויקטוריה בשנת 1896. הממלכה המאוחדת הבריטית אימצה את החקיקה הראשונה שלה של שכר מינימום בשנת 1909. בתחילה, החקיקה בבריטניה כיסתה ארבע תעשיות בלבד, ולאחר מכן היא התרחבה עם האימוץ של "חוק ועדות השכר" (the Trade Boards Act) בשנת 1918 וחוק ועדת השכר בשנת 1945 (Belser, 2013).

בארצות אלה, משכורות המינימום התחילו כתחליף להתמקחות הקולקטיבית בתעשיות המשלמות שכר נמוך לעובדיהן; הן כיסו מספר נמוך יחסית של קטגוריות של עובדים, עם רמות שכר נמוכות במיוחד. השקפה זו, הממוקדת בתעשיות מסוימות, משתקפת גם באמנת המנגנון לקביעת שכר מינימום של ארגון העבודה הבינלאומי, שאומצה על ידי הארגון בשנת 1928. האמנה קוראת לשיעורי משכורות מינימום עבור עובדים המועסקים בענפים בהם לא קיימים כל הסדרים להסדרה אפקטיבית של השכר באמצעות הסכם קיבוצי או שיטות אחרות, ושהשכר בהם הוא נמוך במיוחד. האמנה כיסתה את התעשייה והמסחר, אולם לא את ענפי החקלאות (Belser, 2013).

אמנת המנגנון לקביעת שכר מינימום של ארגון העבודה הבינלאומי היא אחת מהאמנות המאושררות ביותר של הארגון, ובין המאשררות אותה נמנות אף מצרים (1960), לבנון (1962) וסוריה (1962); 104 מתוך 185 המדינות החברות בארגון העבודה הבינלאומי אשררו בסך הכול את האמנה עד כה (Belser, 2013).

תנועות הפועלות למען זכויות עובדים בארצות הברית השיגו ניצחון היסטורי בשנת 1938, עם יצירתו של "שכר רצפה" בסיסי פדרלי הקובע את הסכום המינימלי שיש לשלם לעובד בעבור עבודתו. הרעיון הכלכלי החדש הזה, שנקרא "שכר מינימום", ביקש לדאוג לאנשים העובדים במונחים של שכר הוגן יותר (Grossman, 2010). מקבלי החלטות תכננו את שכר המינימום במיוחד, כך שיגן על החלקים החלשים ביותר בחברה מבחינה כלכלית, ויאפשר רמת חיים גבוהה יותר לחברה בכללותה. צעד מדיניות זה היה חשוב לא רק במניעת התעשיות מלנצל את העובדים המקבלים שכר נמוך במיוחד, אלא הוא אפשר ניידות כלכלית הרבה יותר גדולה עבור אנשים רבים שהיו לכודים במעגל העוני (Konczal, 2014).

יתרון נוסף שהיה למדיניות שכר המינימום הוא "אפקט הזליגה" (spillover effect) שיש לו על משכורות שהן מעט גבוהות יותר משכר המינימום. ברוב המקרים, עובדים המשתכרים מעט יותר משכר המינימום מקבלים העלאה בשכרם על מנת לשמר את פער ההכנסות שיש להם מעל עובדים

ברמה נמוכה יותר (Congressional Budget Office, 2014). במשך יותר מ-75 שנים, ייסודו של שכר המינימום היה לאבן הפינה של ההישגים של תנועות העובדים.

לאחר מלחמת העולם השנייה, הכיסוי של שכר המינימום התרחב ומשכורות מינימום לאומיות החלו להופיע ולהפוך פופולאריות ברחבי העולם. בצרפת, שכר מינימום לאומי הוצג בשנת 1950- תקופה של חוסר ודאות ועליות מחירים שבאה לאחר "בקרורת השכר" הלא פופולריות של מלחמת העולם השנייה. המגזר החקלאי, עם זאת, היה לו שיעור נמוך יותר של שכר מינימום (Belser, 2013).

בארצות הברית, הכיסוי של חוק הסטנדרטים ההוגנים בעבודה משנת 1938 התרחב מכעשרים אחוזים של כוח העבודה האמריקני בתחילה, ועד לכמעט 80 אחוזים בשנת 1970. מקסיקו הייתה אחת המדינות הראשונות שהציגו מערכת שכר מינימום כלל-לאומית כבר בשנת 1931 (Belser, 2013).

ההתקדמות לקראת מערכת של שכר מינימום עם כיסוי לאומי משתקפת באימוץ האמנה לקביעת שכר מינימום של ארגון העבודה הבינלאומי בשנת 1970. על פי האמנה, המדינות החברות המאשררות אותה מתחייבות לייסד מערכת של שכר מינימום אשר מכסה את כל הקבוצות של מרוויחי השכר במדינה, ומגנה עליהם מפני שכר נמוך יתר על המידה. אם כמה קבוצות אינן מכוסות על ידי שכר המינימום, על המדינה להסביר את הסיבות לכך שהיא איננה מגנה עליהן. על האמנה משנת 1970 חתומות כיום 51 מדינות שאשררו אותה (Belser, 2013).

בעוד שכר המינימום זכה לתמיכה רחבה עד שנות ה-1970, התמונה השתנתה לאחר משבר הנפט ב-1973, משבר החוב במדינות המתפתחות בשנות ה-1980 והיישום של תכניות מדיניות של התאמה מבנית בשנות ה-1980 וה-1990. בתקופה זו, הלכה והשתרשה התפישה שמשכורות מינימום הן מקור של עיוות בשוק, ואלמלא שכר המינימום שווקי העבודה היו פועלים בצורה טובה ויעילה יותר. אנשים האשימו את שכר המינימום בכך שהוא יוצר אבטלה גוברת במשק (Belser, 2013).

בריטניה ביטלה בהדרגה את וועדות השכר במהלך שנות ה-1980 והכריזה על ביטול האשרור שלה של אמנת ארגון העבודה הבינלאומי לקביעת שכר מינימום בשנת 1985. מדינות אחרות לא ביטלו את המנגנונים שלהן לקביעת שכר מינימום, אולם הן שמרו על רמת שכר המינימום קבועה, בלי להעלות אותה עם הזמן, מה שהפך את שכר המינימום במדינות אלה ללא רלוונטי לתנאי שוק העבודה (Belser, 2013).

עם זאת, בשני העשורים האחרונים, מדיניות שכר המינימום זוכה לעדנה מחודשת. מדינות רבות אימצו לאחרונה, או הפעילו מחדש, את שכר המינימום אצלן. הדוגמאות כוללות את ברזיל, סין, דרום אפריקה, ובריטניה (שהציגה מערכת חדשה של שכר מינימום לאומי בשנת 1999) (Belser, 2013).